

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU

**ACTA
MVSEI POROLISSENSIS**

XLII

ISTORIE – ETNOGRAFIE

ZALĂU

2020

EDITOR ȘEF: Dr. Corina BEJINARIU

COLEGIUL DE REDACȚIE

Horea Pop – redactor-șef

Valer Simion Cosma – responsabil număr curent

Andrei Herța – secretar de redacție

Ábran Ágota – membru

Marin Pop – membru

COLEGIUL EDITORIAL

Dr. Gheorghe LAZAROVICI, Universitatea Eftimie Murgu, Caransebeș, România

Dr. Tiberius BADER, Hemmingen, Baden-Wurttemberg, Germania

Conf. univ. dr. Gelu FLOREA – Departament Istorie Antică și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca (România)

Cercet. șt. I dr. Coriolan H. OPREANU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România

Cercet. șt. II dr. Ioan STANCIU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România

Prof. univ. dr. Sorin MITU – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România

Prof. univ. dr. Adrian IVAN – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România

Drd. Dan Octavian PAUL, Muzeul Banatului, Timișoara, România

Dr. Cornel Ban, profesor asociat de Economie Politică Internațională, Copenhagen Business School, Danemarca

Dr. Daniela Gabor, profesoară de Economie și Macro-finanțe, University of the West of England, Bristol, UK

Lect. univ. Dr. Vlad Popovici, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai, România

Lect. univ. Dr. Sorin Gog, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea Babeș-Bolyai, România

Prof. Dr. Manuela Boatcă, profesoară de Sociologie și directoare a Programului de Studii Globale, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, Germania

Dr. Magda Matache, Harvard T.H. Chan School of Public Health, USA

Dr. Irina Marin, profesoară asistentă în Istorie Politică, Utrecht University, Olanda.

Conf. univ. Dr. Edit Szegedi, Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș-Bolyai, România

Asist. univ. Dr. Ștefan Baghiu, Facultatea de Litere, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, România

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor, pentru formulări și calitatea rezumatelor în limbă străină revine în întregime autorilor.

Imagine copertă: Arhiva Clement Ștefan.

ACTA MVSEI POROLISSENSIS

Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău

Orice corespondență referitoare la publicație va fi trimisă pe adresa: MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU, RO–450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260–612223, fax: 004-0260–661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com	Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE SI ARTA ZALAU, RO–450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260–612223, fax: 004-0260–661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com
---	---

© EDITURA POROLISSUM A MUZEULUI JUDEȚEAN

ISSN 1016–2801

Tipar: S.C. MEGA PRINT S.R.L. CLUJ-NAPOCA

CUPRINS – SUMMARY – RÉSUMÉ

IONUȚ MUSCA. <i>IN HONOREM</i>	7
MARIN POP	

PERIFERII LOCALE, PERIFERII IMPERIALE

TRANSYLVANIA ACROSS EMPIRES. MANUELA BOATCĂ AND ANCA PÂRVULESCU INTERVIEWED BY ÁGOTA ÁBRÁN.....	11
--	----

TRANSYLVANIA DINCOLO DE IMPERII. MANUELA BOATCĂ ȘI
ANCA PÂRVULESCU INTERVIEVATE DE ÁGOTA ÁBRÁN

ORGANIZING ECONOMIC GROWTH: ROMANIA AND TRANSYLVANIA ON THE EVE OF THE GREAT WAR.....	15
--	----

CORNEL BAN

ORGANIZAREA CREȘTERII ECONOMICE: ROMÂNIA ȘI
TRANSYLVANIA ÎN AJUNUL MARELUI RĂZBOI

GRUPURI DE PECENEGI PE VALEA MIJLOCIE A TÂRNAVEI MARI.....	31
--	----

ADRIAN NICOLAE ȘOVREA

GROUPS OF PECHENEGS IN THE MIDDLE VALLEY OF TÂRNAVA MARE

„ET MULTA MALA FECERUNT INTER CHRISTIANOS ET INTRAVERUNT TRANSILVANIAM” CRUCIADA DIN ANUL 1514 ȘI ASPECTELE PRIVIND LUPTELE DE LA SOMEȘENI.....	43
---	----

ERICH NORIS SZAKÁCS

„ET MULTA MALA FECERUNT INTER CHRISTIANOS ET
INTRAVERUNT TRANSILVANIAM” THE 1514 CRUSADE AND
THE ASPECTS REGARDING THE SOMEȘENI BATTLES

EXTRAGERE, TRANSFORMARE ȘI COMODIFICARE A NATURII ÎN CONTEXT IMPERIAL ȘI POST-IMPERIAL. INCURSIUNI PRELIMINARE ÎN ISTORIA CĂII FERATE SALVA-VIȘEU..	53
--	----

ANDREI HERȚA, VALER-SIMION COSMA

EXTRACTION, TRANSFORMATION AND COMODIFICATION OF NATURE
IN AN IMPERIAL AND POST-IMPERIAL CONTEXT. PRELIMINARY
EXPLORATIONS IN THE HISTORY OF THE SALVA-VIȘEU RAILROAD

ORADEA, IMPORTANT NOD DE CALE FERATĂ PE RELAȚIA VEST-EST, LA CUMPĂNA SECOLELOR XIX-XX.....	67
---	----

LUCIA MANOLICĂ

ORADEA, AN IMPORTANT RAILWAY JUNCTION BETWEEN WESTERN AND
EASTERN EUROPE, AT THE TURN OF THE 19TH AND 20TH CENTURIES

ANY NEWS ABOUT THE WAR? ROMANIAN MAP CONSUMPTION DURING THE FIRST WORLD WAR.....73

SILVIU ANGHEL

VREO ȘTIRE DESPRE RĂZBOI? CONSUMUL DE HARTĂ ÎN ROMÂNIA ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

OCTAVIAN TĂSLĂUANU ȘI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. CAMPANIA DIN GALIȚIA..... 83

PETRE DIN

OCTAVIAN TĂSLĂUANU AND THE FIRST WORLD WAR. THE MILITARY CAMPAIGN IN GALICIA

ASPECTE PRIVIND PRELUAREA TRIBUNALULUI SATU MARE ÎN ANUL 1919 95

SĂLCEANU MIHAELA

ASPECTS REGARDING THE TAKING OVER THE SATU MARE COURT IN 1919

ÎNCERCĂRI DE MODERNIZARE A RURALULUI SĂLĂJEAN ÎN ULTIMUL DECENIU AL PERIOADEI INTERBELICE 123

MARIN POP

ATTEMPTS TO MODERNIZE THE RURAL AREA IN SALAJ IN THE LAST DECADE OF THE WAR PERIOD

RACISM IN INTERWAR ROMANIAN PRESS. DISSEMINATORS AND INFLUENCES IN SOCIETATEA DE MÂINE: A CASE STUDY..... 151

FLAVIA CRAIOVEANU

RASISMUL ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ INTERBELICĂ. PROPAGATORI ȘI INFLUENȚE ÎN SOCIETATEA DE MÂINE: STUDIU DE CAZ

FEMEI SUB JURĂMÂNTUL LUI HIPOCRATE. DOCTORIȚELE SĂLAJULUI INTERBELIC 173

MIHAELA SABOU

WOMEN UNDER THE OATH OF HYPOCRATES. THE DOCTORS OF THE INTERWAR SALAJ

PERIFERII SIMBOLICE: LOCALISM, DEZ-IDEOLOGIZARE ȘI DE-NAȚIONALIZARE ÎN CLUJUL ROMÂNESC CONTEMPORAN 179

SORIN MITU

SYMBOLIC PERIPHERIES: LOCALISM, DE-IDEOLOGIZATION AND DENATIONALIZATION IN CONTEMPORARY ROMANIAN CLUJ

ETNOGRAFIE, NUMISMATICĂ ȘI ISTORII LOCALE

TEZAUURUL MONETAR DE LA ȘIMLEU SILVANIEI, SECOLUL XVIII-XIX189

EMANOIL PRIPON

THE MONETARY HOARD OF ȘIMLEU SILVANIEI, 18TH-19TH CENTURY

LIMBA ROMÂNĂ VORBITĂ PE VALEA TÂRNAVEI MARI ÎN TRANSCRIEREA FONETICĂ REALIZATĂ DE MICHAEL CONRAD VON HEYDENDORFF CEL BĂTRÂN (1773)..... 207

ELA COSMA

ROMANIAN LANGUAGE SPOKEN ON THE TARNAVA MARE VALLEY IN THE PHONETIC TRANSCRIPT MADE BY MICHAEL CONRAD VON HEYDENDORFF THE YOUNGER (1773)

ASPECTE DEMOGRAFICE DIN ȚARA OĂȘULUI LA FINALUL SECOLULUI AL XVIII-LEA	221
PAULA VIRAG	
DEMOGRAFIC ASPECT OF THE OAS REGION AT THE END OF THE 18 TH CENTURY	
VALORI DE PATRIMONIU TEHNIC LA ORADEA – FRAGMENTE DIN ISTORIA CELOR DOUĂ OROLOGII UNICE ALE BISERICII REFORMATE „ORAȘUL NOU”	231
HOCHHAUSER RONALD	
VALUES OF TECHNICAL HERITAGE IN ORADEA – CHAPTERS FROM THE HISTORY OF THE TWO UNIQUE CLOCKS OF THE REFORMED CHURCH „ORAȘUL NOU”	
NUMĂRUL ȘI MĂRIMEA DEMOGRAFICĂ A LOCALITĂȚILOR DIN PLASA CEHU SILVANIEI (1850–1941)	237
AUGUSTIN-LEONTIN GAVRA	
NUMBER AND DEMOGRAPHIC SIZE OF THE CEHU SILVANIEI REGIONS’ LOCALITIES 1850–1941	
PROTOPOPIATULUI ORTODOX UNGURAȘ ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA. STRUCTURI PAROHIALE, CREDINCIOȘI, PROTOPOPI ȘI PREOȚI	245
COSMIN-CĂTĂLIN LAZAR	
THE UNGURAȘ ORTHODOX ARCHDIOCESE IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY. PARISH STRUCTURES, BELIEVERS, DEANS AND PRIESTS	
NOUL URBAN E VECHIUL RURAL. CAZUL ARHITECTURII ȚĂRĂNEȘTI „MODERNE”	257
CAMELIA BURGHELE	
THE NEW URBAN IS THE OLD RURAL. THE CASE OF “MODERN” PEASANT ARCHITECTURE	
COMUNITĂȚILE RURALE DE PE VALEA ALMAȘULUI – IDENTITĂȚI ETNICE.....	271
OLIMPIA MUREȘAN	
THE RURAL COMMUNITIES FROM VALEA ALMAȘULUI – ETHNIC IDENTITIES	
 VARIA	
RELAȚII CULTURALE DE BUNĂ VECINĂTATE LA FRONTIERA DE NORD-VEST A ROMÂNIEI CU CEHOSLOVACIA. TURNEUL CULTURAL AL CORULUI SMETANA DIN UJGOROD ÎN ROMÂNIA (APRILIE-MAI 1938).....	285
CLAUDIU PORUMBĂCEAN	
GOOD NEIGHBORLY CULTURAL RELATIONS AT THE NORTHWEST BORDER OF ROMANIA WITH CZECHOSLOVAKIA. THE CULTURAL TOUR OF SMETANA CHOIR FROM UJGOROD IN ROMANIA (APRIL-MAY 1938)	
THE HISTORY ALIENATION IN ROMANIA IN ’60-’80 OF THE 20 TH CENTURY.....	293
GABRIEL MOISA, LIVIA BUCUR	
ALIENAREA ISTORIEI ÎN ROMÂNIA ANILOR 60-80 AI SECOLULUI XX	

RECENZII

- PETRE DIN, PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. *VIAȚĂ COTIDIANĂ ȘI MENTALITĂȚI COLECTIVE*, EDITURA NAPOCA STAR, CLUJ-NAPOCA, 2019.....301
FAZAKAS LASZLO
- JASON HICKEL, DIVIZIUNEA. *SCURT GHID DESPRE INEGALITATEA GLOBALĂ ȘI SOLUȚIILE SALE*, EDITURA IDEA DESIGN & PRINT, CLUJ, 2019, 287 P. 305
VALER-SIMION COSMA

OCTAVIAN TĂSLĂUANU ȘI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. CAMPANIA DIN GALIȚIA

PETRE DIN*

OCTAVIAN TĂSLĂUANU AND THE FIRST WORLD WAR. THE MILITARY CAMPAIGN IN GALICIA

ABSTRACT: Octavian Tăslăuanu represents the paradigm of the Transylvanian intellectual who didn't show attachment to the myth of "the good emperor", that the imperial court in Vienna insistently promoted, but spoke in favor of the national ideal of the union between Transylvania and Romania. As an Austro-Hungarian citizen he was mobilized in the Austro-Hungarian army and distributed on the Galician front against the Russian opponent. The itinerary of troops under his command emphasizes an almost continuous defensive. The long and tiring marches under the impact of cold climate of the autumn, the pursuit of the Russian enemy, the infernal noise of the artillery and the grenades, the injured' screams are constant concerns of his presence on the battle field.

He makes sociological observations while describing the crisis of conscience of the Romanian soldier. He confesses the fact that he didn't meet any Romanian warrior to be enthusiastic about the cause they had to fight in any battlefield. They simply conformed with the court's order to mobilize and move on the front, because of the imperial command. The brutalized Romanian soldier faces two serious threats. The duty and the imperial command send him to death, while the sense of self-preservation leads him to survive the war, but the fear of death penalty of not fulfilling the commandment threatens the precarious balance. His involvement in the Galician Campaign has a happy ending because in 29th November 1914, he leaves the battlefield with the consent of the officials and the doctor's advice, after a three month period of sufferings and deprivations. Returning back home to his loved ones, he decided to stop fighting under the banner of the Habsburg Empire and takes refuge in Romania.

KEYWORDS: Octavian Tăslăuanu, the Habsburg Empire, Galicia, Transylvanian, „the good emperor”

REZUMAT: Octavian Tăslăuanu este paradigma intelectualului transilvănean care nu a manifestat atașament față de mitul „bunului împărat”, promovat cu insistență de Curtea Vieneză și s-a pronunțat în favoarea idealului național de unire a Transilvaniei cu România. În ipostaza de cetățean austro-ungar a fost mobilizat în armata austro-ungară și repartizat pe frontul din Galiția împotriva adversarului rus. Itinerarul trupelor de sub comanda sa reliefează o defensivă aproape continuă. Marșurile lungi și obositoare sub impactul climei reci de toamnă, urmărirea inamicului rus, zgomotul infernal al artileriei, al grenadelor, gemetele răniților sunt aspecte constante ale prezenței sale pe front.

Observații de natură sociologică întreprinde Octavian Tăslăuanu prin descrierea problemelor de conștiință ale soldatului român. Mărturisește faptul că pe orice câmp de luptă nu a întâlnit soldați români care să fi fost entuziasmați de cauza pe care o susțin. Soldații s-au conformat ordinului de mobilizare și deplasare pe front datorită poruncii imperiale. Soldatul român abrutizat pe câmpul de luptă se confruntă cu două amenințări. Datoria și porunca imperială îl trimit la moarte, iar instinctul de conservare îi dictează să supraviețuiască războiului, dar teama de pedeapsa cu moartea pentru neîmplinirea poruncii îi amenință fragilul echilibru.

Implicarea sa în Campania din Galiția are un deznodământ fericit deoarece în data de 29 noiembrie 1914, cu acordul oficialităților și cu avizul medicului părăsește câmpul de luptă, după trei luni de suferințe și privațiuni. Revenit printre cei dragi acasă decide să nu mai lupte sub flamura habsburgică și se refugiază în România.

CUVINTE CHEIE: Octavian Tăslăuanu, Imperiul Habsburgic, Galiția, Transilvănean, mitul „bunului împărat”.

* Prof. dr., Liceul Teoretic „Gheorghe Lazăr” Avrig; email: petre_din@yahoo.com

Octavian Tăslăuanu este modelul intelectualului transilvănean care nu a aderat la structura mitologică a „bunului împărat”¹ promovat cu insistență de Curtea Vieneză, ci a militat în favoarea idealului național. În viziunea Simonei Nicoară, „bunul împărat” era perceput ca o instituție pământească supremă care însemna iluzia îndeplinirii tuturor doleanțelor naționale și sociale ale românilor transilvăneni. Ipostaza sa de persoană excepțională dotată cu posibilități de a face dreptate celor nemulțumiți, de a alunga adversarii poporului și de a-i îndestula pe cei flămânzi i-au oferit împăratului habsburgic o credibilitate incontestabilă².

Printre intelectualii transilvăneni, Ioan Slavici a fost exponentul concepției care accentua aspectul benefic al civilizației habsburgice asupra dezvoltării românilor transilvăneni. Perseverent în convingerile sale regretă prăbușirea monarhiei habsburgice și constituirea statelor slave în anul 1918, pe arealul politic și teritorial al fostului imperiu austro-ungar. Consecvent ideilor sale, el susține că statele slave reprezintă ca prieten un pericol mai mare decât monarhia habsburgică ar fi putut să semnifice în ipostaza de dușman. Sinceritatea sa îl determină să gratuleze impactul benefic al disciplinei intelectuale, morale și economice germane asupra românilor transilvăneni, valorizând că existența alături de sași, șvabi le-a impus românilor o mai mare sobrietate și un progres în dezvoltarea culturală³.

Pledoaria pentru modelul habsburgic relevă o constanță în opera sa. Prin comparație cu realitățile din România, viața culturală a românilor din monarhia habsburgică este superioară celei din Vechiul Regat. În ceea ce privește cultura economică, în România, boierii exploatează pământul și pe muncitorii lui, iar țara este în paragină. Vestimentația, croită după cele mai noi jurnale, automobilele, palatele construite fără rafinament estetic nu sunt elemente de cultură economică superioare românilor din monarhia habsburgică⁴.

În calitatea de cetățean austro-ungar, Octavian Tăslăuanu, personalitate remarcabilă a culturii române interbelice a fost mobilizat în armata imperială și repartizat pe frontul din Galiția. Îmbrăcat în uniforma de sublocontenent, în fruntea unei companii de soldați încadrați în regimentul 23 de glotași cu sediul la Sibiu, a luptat timp de trei luni pe frontul din Galiția, împotriva adversarului rus⁵.

Trupele numite gloate erau formate din cetățenii Ungariei care au servit ca soldați, fie la infanteria comună, fie la honvezi și au vârsta cuprinsă între 32- 42 de ani. Regimentele de glotași nu aveau cadre militare active, ci se formează numai în situații de mobilizare generală, putând fi întrebunțați doar pentru apărarea Ungariei, dar nu și a Austriei. În afara teritoriului țării ei nu puteau fi transportați la luptă. Între timp autoritățile au modificat legislația privind rolul trupelor formate din honvezi și din gloate, permițându-le implicarea acestora în operațiuni militare în afara teritoriului Ungariei. În ciuda acestor noi instrucțiuni soldații glotași sperau că vor face numai serviciul de siguranță pe câmpul de luptă⁶.

Războiul, cu toate grozăviile sale, nu este doar un spațiu al confruntărilor permanente ci oferă și momente de viață cotidiană în perioadele de acalmie a frontului. Viața cotidiană semnifică activitățile organizate de soldați în timpul liber, alimentația, habitatul pe fundalul dificultăților războiului. În viziunea lui Fernand Braudel „recompunerea acestor imagini este un joc distractiv și eu nu-l socotesc inutil”⁷. În fapt afirmațiile sale teoretizează conceptul de istorie totală care să includă aspectele vieții materiale, sociale, culturale, politice, dar și introspecții asupra vieții mentale și cotidiene. Experiențele traumatizante, unde moartea este o prezență tulburătoare sunt substituite prin episoade de trăire intensă a vieții descrise în

¹ Pentru sintagma mitul „bunului împărat” vezi Nicoară 1997, pp. 339–396; Din 2003, pp. 7–21; Andrei 2001, p. 221.

² Nicoară 1999, pp. 209–210.

³ Slavici 1996, p. 214–215.

⁴ Slavici 1996, pp. 19–20.

⁵ Tăslăuanu 1916, p. 7.

⁶ Tăslăuanu 1916, p. 41.

⁷ Braudel 1984, p. 16.

mod detaliat de Octavian Tăslăuanu. Instalați într-o casă țărănească ofițerii au mâncat friptură de rață, cu cartofi, cu purcel, compot și câte o cupă de vin. Soldații au primit pâine, pesmeți, a doua conservă, tutun și o porție de vin.

În aceeași seară de 7 octombrie 1914, atmosfera de deconectare de la frământările războiului se continuă prin primirea unor pachete de acasă de către sublocontenentul trasilvănean și camaradul Weindl. Scrisorile, ca și pachetele primite vin să consolideze relația dintre cei aflați pe front și cei din spatele său estompată de distanțele care-i separă pe cei dragi. De asemenea, pachetele primite de soldați reactualizează fidelitatea familiei față de aceștia, fie în calitatea de soț, tată sau fiu, sperând într-un grabnic sfârșit al războiului și reîntregirea familiei.

Existența în comuniune cu camarazii săi, alături de un vin, ceaiuri, cină îmbelșugată, țigări și povești este una din soluțiile vitale pentru supraviețuirea pe front și aceasta este reliefată cu acribie de Octavian Tăslăuanu. „*M-am bucurat ca un copil, uitându-mă mereu la lucrurile primite și învărtindu-le ca pe niște fânțe vii, ce veneau din Ardeal și care știau desigur multe noutăți, fără să ni le poată spune.....Iarăși ne furase farmecul clipei, a cărei filosofie am predicat-o adeseori fără să fi crezut că am să ajung vreodată să mă bucur așa de intensiv de mrejele țesute din fire de funigei*”⁸.

Regulamentul militar austriac, așa cum reiese din descrierea lui Octavian Tăslăuanu, era riguros și impunea o disciplină severă în toate registrele vieții militare. Soldații care se vor deplasa în urma coloanei vor fi pedeșiți prin împușcare sau spânzurare și tot aceeași pedeapsă era acordată celor care se prefac că sunt bolnavi. S-a constatat că din 2000 de prețiși bolnavi de holeră, doar 20% sufereau de această boală⁹. De asemenea, era interzisă jefuirea populației locale și orice reclamații ale acesteia trebuiau să fie cercetate și soluționate de ofițerii imperiali. Un exemplu în acest sens este cazul unui evreu rutean care reclama dispariția unei perechi de cizme, pentru care solicită 20 de coroane. Octavian Tăslăuanu a percheziționat soldații din compania pe care o conducea și nu a identificat presupusul furt¹⁰. Astfel de comportament reliefează competențele sale militare, trăsăturile de caracter și cele morale care exemplifică și disponibilitatea sa de justițiar incontestabil.

Orice conflict este însoțit în manieră inevitabilă și de sentimentul de insecuritate. Jean Delumeau consideră că istoricul nu trebuie să întreprindă prea multe cercetări pentru a-i identifica existența în comportamentele oamenilor. El își face simțită prezența în cele mai diverse sectoare ale vieții cotidiene, atât în antichitate cât și în societățile contemporane¹¹. Un argument în acest sens este starea de spirit a sublocontenentului român în seara zilei de 9–10 octombrie 1914. Acesta este înfricoșat de ideea că nu va supraviețui prin pustiurile Galiției în condițiile unei nopți cu zăpadă și ploaie rece. Conștiința unor asemenea dificultăți îi imprimă un moral deprimant, iar o cucuvea îi prevestește zile dureroase. Fumează neîntrerupt pentru a evita receptarea situației disperată în care era constrâns să trăiască și mizeriile pe care trebuia să le suporte¹².

Itinerariul militar al trupelor de glotași reflectă o defensivă fără echivoc. Marșurile lungi și obositoare sub impactul climei reci de toamnă, urmărirea inamicului rus, zgomotul infernal al artileriei, al grenadelor și gemetele răniților sunt note definitorii ale prezenței sale pe front. În această situație, subliniază Antonella Astorri și Patrizia Salvadori, pentru statele implicate în conflict asigurarea coeziunii interne are un rol major. Propaganda devine principalul instrument inserat în război, fiind chemat să asigure unitatea națională în jurul obiectivului vital de obținere a victoriei¹³. O dovadă a utilizării propagandei pe frontul din Galiția este faptul că o ruteancă i-a comunicat lui Octavian Tăslăuanu că militari ruși se

⁸ Tăslăuanu 1916, p. 169.

⁹ Tăslăuanu 1916, p. 171.

¹⁰ Tăslăuanu 1916, p. 171.

¹¹ Delumeau, 1986, p. 22.

¹² Tăslăuanu 1916, p. 176.

¹³ Astorri, Salvadori 2005, pp. 83–84.

comportă disciplinat cu sătenii, i-a asigurat că țarul le va împărți pământul boierilor polonezi și îi va dota cu mașini pentru a-l lucra¹⁴.

Panorama războiului este tot mai înfricoșătoare. Precizia artileriei rusești este cutremurătoare și orice proiectil care lovea tranșeele românilor producea multe victime. Cu resemnare Octavian Tăslăuanu menționează faptul că groaza războiului a fost învinsă de indignare. Clima tot mai rece, asociată cu oboșelile tot mai intense ale războiului își pune amprenta asupra moralului soldaților. În ciuda acestor stări de spirit responsabilitatea ce-i incumbă asupra sa generează un sentiment de mândrie națională manifestat prin imperativul de a demonstra străinilor că și românii sunt soldați excelenți și că nu sunt inferiori față de aceștia¹⁵.

Interesante reflecții de natură sociologică realizează ofițerul român prin descrierea diagramei sufletești a soldatului român mobilizat în armata austro-ungară. Cu toată franchețea mărturisește că pe orice câmp de luptă nu a întâlnit un român care să fi fost în mod sincer entuziasmat față de cauza pentru care militează. Toți s-au implicat în război motivați fiind de porunca imperială. Cultura sa filosofică, elanul spre altruism îl determină reflecteze pe tema condiției umane. În concepția sa soldatul este o ființă foarte interesantă prin faptul înzestrării în egală măsură, atât cu instinctul de conservare al vieții, dar și cu sublima jertfă morală pentru împlinirea unui ideal, a unei datorii. Din această perspectivă războiul este cea mai înaltă școală a individului pentru dezvoltarea sa morală supremă. Un organism social copleșit de rafinamentul civilizației și de scepticismul culturii fără credință are posibilitatea de a renaște și a se revigora prin război¹⁶.

Sintetizând cele afirmate până în prezent, Liviu Maior afirmă că deplasarea soldaților pe front s-a desfășurat într-un climat bizar, amestec de veselie și teamă. Deoarece cei mai mulți dintre cei mobilizați erau țărani, în mentalitatea lor era dificil să includă ideea prăbușirii imperiului. În mod proporțional cu prelungirea războiului românii ardeleni mobilizați în armata imperială își reconfirmau atitudinea față de conflict prin fenomenul trecerii la adversar, dezertarea sau prizonieratul, după anul 1916¹⁷.

Revenind la discuția privind caracterul românilor transilvăneni Octavian Tăslăuanu menționează că munca, suferința și lupta dificilă pentru asigurarea celor necesare traiului au fost componentele sufletului românesc. În contextul civilizației europene de la începutul secolului XX nu am avut nici bogății care să ne favorizeze luxul oboșelii și al alienării sufletești. În ciuda acestei situații românii ardeleni au fost primii ajunși pe câmpul de luptă din Galiția deoarece s-au conformat poruncii imperiale. În manieră asemănătoare au procedat și cehii și croații, popoare dotate cu o cultură superioară românilor transilvăneni din Monarhia austro-ungară¹⁸.

Soldatul român mobilizat pe câmpul de luptă era confruntat cu două amenințări. Datoria și porunca imperială îl trimitea la moarte, iar instinctul de conservare îi dicta să supraviețuiască războiului, dar teama de pedeapsa cu moartea pentru neîmplinirea poruncii îi amenința fragilul echilibru existențial. Când situația îi permitea încerca să evite pericolul, dar niciodată nu și-a neglijat complet datoria. Când contextul nu-l mai favoriza, se expunea pericolului morții cu o îndrăzneală demnă de admirat. Soldatul român, când conștientiza că trebuie să lupte pentru o cauză superioară, nu-și îndeplinea numai datoria, ci dovedea și virtuți reale de ostaș. Estompa destinul care l-a determinat să lupte pentru o cauză străină cu mari primejdii și se implica motivat în obținerea succesului militar.

Cu o sinceritate dezarmantă, Octavian Tăslăuanu admite că luptând pentru o cauză străină soldații români au recurs la soluții ingenioase pentru a-și salva viața. Din categoria acestor strategii includea și împușcăturile prin mână. Pentru a nu fi identificați așezau pâinea între țeava puștii și mână și astfel își

¹⁴ Tăslăuanu 1916, p. 182.

¹⁵ Tăslăuanu 1916, p. 198.

¹⁶ Tăslăuanu 1916, p. 198.

¹⁷ Maior 2006, pp. 129–130.

¹⁸ Tăslăuanu 1916, p. 198.

produceau răni, dar care nu generau suspiciuni. Intelectualul transilvănean nu este surprins că românii recurg la asemenea subterfugii deoarece erau lipsiți de o motivație națională, dar același fapt îl surprinde cu stupeoare și la soldații sași și unguri, chiar și la ofițeri. În concepția sa subterfugiile acestora se pot explica și justifica prin lașitatea umană, mult mai familiară naturii umane decât vitejia¹⁹.

Confruntat cu sentimentul general al insecurității, determinat și de presimțirea unei zile dificile, a îngenunchiat pentru prima și ultima dată în timpul acestei campanii în fața icoanei sfinte din locuința unui țaran și a rostit cu evlavie rugăciunile învățate din perioada copilăriei. Sentimentul religios la care a recurs ofițerul român a fost descris de Neagu Djuvara, care a argumentat ideea că religiozitatea românilor nu era zgomotoasă, ci statornică, lipsită de fanatism și intoleranță. Viața cotidiană a românului se caracteriza prin smerenie, căci își făcea rugăciunile când se trezea, se închina înainte de a începe o activitate și-și făcea rugăciunile când se culca²⁰. Acestei discuții teoretice se inserează și relatarea lui Octavian Tăslăuanu, din 13 octombrie 1914, din care se desprinde recursul acestuia la sprijinul credinței în favoarea derulării operațiunilor militare de pe front. „*Mă cuprinsese un sentiment religios, care nu se potrivea cu întreaga mea fire și cu tot sufletul meu de răzvrătit, dar mă lăsam furat și legănat de iluzia credinței. Îmi cădea bine. Eram ca un naufragiat în mijlocul furtunii ce se agață de o luntre neputincioasă. Nu mă rugam, eu scepticul, ci strămoșii din mine, cele cinci generații de preoți, care s-au închinat pentru turma lor credincioasă din creștetul Carpaților. De-ar fi trebuit să intru singur în primejdie aș fi făcut-o fără nici o părere de rău și fără nici o închinare, dar aveam răspunderea pentru atâția părinți de familie și parcă vedeam pe toți copilașii lor cum îi așteaptă să se întoarcă acasă. Nu aveam nici o putere să-i ajut și să-i apăr de aceea m-am rugat lui Dumnezeu pentru ei*”²¹.

Citatul ilustrează cu siguranță o propensiune a lui Octavian Tăslăuanu față de stările de spirit tensionate induse de operațiunile militare. Perceput ca o instanță de reconciliere și securizare a intereselor soldaților sensibilitatea sa marcată de speranța supraviețuirii invoca și apelul la credință. Rezultatul pozitiv al demersului său urmarea inocularea unei atitudini optimiste soldaților și întoarcerea în siguranță acasă, în mijlocul propriilor familii.

Conținutul textului amintește și de nevoia imperioasă a Salvatorului. Acesta exaltă omnipotența intelectualului transilvănean investit cu posibilitatea de a aduce soluții terapeutice în fața amenințărilor cotidiene. Fascinați de credința, aproape mitologică, în calitățile strategice ale sale soldații își manifestă încrederea în depășirea dificultăților războiului, imagine pe care o sesizăm în majoritatea acțiunilor militare în campania din Galiția.

Așa cum recunoaște cu modestie Octavian Tăslăuanu nu este militar de profesie. Prin urmare nu a avut intenția de a descrie campania din Galiția din perspectivă militară, fiindcă nu deținea abilitățile necesare unui asemenea demers²². Cu toate acestea, remarcă faptul că înfrângerea trupelor de glotași români din data de 14 octombrie 1914 s-a datorat lipsei de unitate în coordonarea activităților militare. Atacul asupra tranșeelor inamicului trebuia să fie însoțit și de sprijinul Regimentului 23 infanterie, care în realitate se afla în zi de odihnă cu acceptul comandanților militari. Batalionul II de la Regimentul 23 de glotași a deschis focul asupra trupelor rusești până în momentul când și-au consumat muniția și s-au predat. O companie a batalionului I Regimentul de glotași condusă de maiorul ungar Glosz a început să declanșeze focul asupra rușilor, dar în realitate gloanțele îi loveau pe români. În localitatea Grodek întreaga armată austriacă s-a împrăștiat, tunarii și-au părăsit tunurile, iar infanteria fugese în dezordine²³.

Informațiile prezentate cu acuratețe de Octavian Tăslăuanu se inserează acelorași preocupări ale lui Ioan Cârja, Dan Lucian Vaida, Loránd Mádly, Dan Prahase în restituirea unei pagini de istorie locală

¹⁹ Tăslăuanu 1916, pp. 198–199.

²⁰ Djuvara 2007, p. 164.

²¹ Tăslăuanu 1916, pp. 205–206.

²² Tăslăuanu 1916, p. 5.

²³ Tăslăuanu 1916, pp. 222–226.

și regională, mai puțin cunoscută, implicarea lui Albert Porkoláb în Primul Război Mondial. Cu rigoarea și erudiția ce-i caracterizează, acești istorici, bazându-se pe fotografiile și corespondența lui Albert Porkoláb, ne relevă un climat uman de sorginte multiculturală, în care oamenii interferau în relații interumane, în derularea vieții cotidiene, fără a ține seama de delimitările inserate de factorul ideologic²⁴.

În continuare, relatările lui Octavian Tăslăuanu prezintă scene de luptă care alternează în mod fericit cu cele de acalmie pe frontul din Galiția. Un exemplu în acest sens este data de duminică 18 octombrie 1914, când adversarul rus o sărbătorește cu focuri de pușcă, de mitraliere și de obuze lansate de artilerie. Pe acest fundal soldații au citit Acatistul Visul Maicii Domnului sau Octoihul, s-au spălat, despăduchiat și s-au odihnit în adăposturi căptușite cu paie. Toți ofițerii, în frunte cu comandantul regimentului, se aflau în subteran și discutau în mod ridicol despre victorii militare austro-ungare fictive. Alt subiect de conversație se referea la lipsa de idealuri ale românilor mobilizați. Maiorul Hettinger era scandalizat de faptul că românii nu erau însuflețiți de idealul eliberării fraților din Basarabia, idee care l-a determinat pe Octavian Tăslăuanu să remarce că niciodată armata austriacă nu a fost mai caraghioasă ca în acel moment. Este revoltat de faptul că ofițerii imperiali nu înțeleg că între soldații tăcuți sunt suflete mult mai bogate ca ale lor și dotate cu o inteligență sclipitoare. Confruntat cu asemenea situație avea posibilitatea de a se revolta fără însă a obține un alt rezultat, dar el era preocupat mai mult să le cunoască opinia lor sinceră și sentimentele pe care le nutreau față de români²⁵.

Spiritul său reflexiv, introspecția profundă asupra cauzelor acestui conflict sunt notele definitorii ale însemnărilor sale din 19 octombrie 1914. Textul literar al subloctenentului român oferă informații memorialistice utile istoricului prin reliefaarea mentalității soldaților, stările de spirit pe care le nutresc militarii mobilizați pe front, fapt care facilitează o descriere veridică a campaniei din Galiția. *„Mă gândesc în subteran, fumând țigare după țigare, mă uit la soarele senin al toamnei ce strălucește afară și mă întreb: de ce se luptă atâtea milioane de oameni și de ce trebuie să rabde atâtea mizerii? Oare va fi știind cineva adevăratele cauze ale acestui război european? Idealurile popoarelor și interesele lor de viață de ce nu se pot împlini prin alte mijloace în acest veac al culturii? De ce trebuie să decadă omenirea în starea primitivă a sălbătăciei, spre a face un pas înainte, spre progres”*²⁶.

Formația sa intelectuală, curiozitatea științifică au reprezentat elemente caracteristice ale vieții sale de pe câmpul de luptă. Războiul nu a fost un impediment în direcția informării sale, el fiind la curent, prin intermediul presei, asupra evenimentelor importante care se derulau în societatea românească. Astfel, în 20 octombrie 1914, ziarul Tageblatt din Sibiu anunța decesul regelui Carol I al României, care în viziunea sa a fost cel mai important eveniment din perioada mobilizării sale în Galiția. Personalitatea sa puternică, demersurile întreprinse pentru obținerea independenței naționale, dezvoltarea științei și artei, coagularea energiilor naționale, a conștiinței naționale sunt elogiate în textul notelor din carnetul lui Octavian Tăslăuanu. Inteligența regală, prudența, seriozitatea, energia și bunăvoința sa au fost caracteristici ale regelui Carol I, calități care au fost percepute prin contactul direct în 1905 când a înmănat regelui, în castelul Peleş din Sinaia numărul din revista Luceafărul dedicat personalității sale²⁷.

Moartea sa a însemnat și dispariția principalului factor de influență al Triplei Alianțe la gurile Dunării. În percepția sa regele Carol I primește imaginile hiperbolizante într-o manieră fără ecivoc. *„Înțeleptul Balcanilor a închis ochii pentru vecie”*²⁸.

Dispariția lui Carol I naște o întrebare legitimă: moștenitorul tronului va avea calitățile necesare să guverneze în mod eficient România și să-i asigure împlinirea aspirațiilor naționale? Contextul, subliniază

²⁴ Cârja et al 2016, p. 8.

²⁵ Tăslăuanu 1916, pp. 228–230.

²⁶ Tăslăuanu 1916, p. 231.

²⁷ Tăslăuanu 1916, pp. 236–237.

²⁸ Tăslăuanu 1916, p. 238.

Octavian Tăslăuanu, este favorabil corupților și trădătorilor, iar fanariotismul și bizantinismul se mai regăsesc în viața publică a României²⁹.

Un aspect reliefat în mod constant de Octavian Tăslăuanu îl reprezintă tratamentul discriminativ impus de ofițerii străini soldaților români. Atribuirea de imagini peiorative românilor transilvăneni este o practică care a început să fie scandaloasă abia în timpul domniei lui Iosif al II-lea, așa cum subliniază Klaus Heitmann. Din structurile imperiale, odată cu noua etică și pedagogie statală emană treptat înțelegerea faptului că anumite trăsături negative din comportamentul românilor este rezultatul oprimirii lor și că această realitate necesită reforme profunde³⁰. În ciuda acestei noi mentalități românii au continuat să fie percepuți negativ chiar și la începutul secolului XX, fapt exprimat și de Octavian Tăslăuanu. Ofițerii străini critică comportamentul românilor pe câmpul de luptă și susțin că au avut așteptări mai mari de la aceștia. Ca atare, au reacții brutale și barbare la adresa românilor. Un soldat pentru că a utilizat toaleta ofițerilor a fost aspru pedepsit, alt soldat pentru că a refuzat să-i ofere apă de băut unui sergent sas a fost lovit în piept cu piciorul. Alt soldat a fost depistat că a luat cartofi cruzi fiind bătut și arestat. Ofițerul transilvănean a constatat că ofițerii străini manifestă o ură disprețuitoare și umilitoare față de români, iar el în mod paradoxal se află în ipostaza de a lupta cu românii pentru triumful cauzei lor militare³¹.

Frecvența acestor argumentări selectate dintr-o multitudine de exemple reiterează fără echivoc existența reflecțiilor negative ale ofițerilor străini față de români în timpul campaniei din Galiția. Fiind informați că România se pregătește militar pentru intervenția în Transilvania ofițerii unguri își defulau resentimentele pe soldați. Aceștia erau loviți cu vine de bou și seara opresorii se laudau cu maltratarile soldaților. Legatul la stâlp, înfometarea, serviciul permanent de sentinelă reprezentau pedepsele cele mai ușoare care se aplicau soldaților. În acest context mai mulți soldați l-au informat că în prima confruntare îi vor împușca pe ofițerii violenți. În situația unei încercări de răscoală a românilor oprimați fizic și psihic regimentul ar fi fost decimat și desființat. În pofida repetatelor sale proteste față de aceste comportamente inumane singurul rezultat a fost acela că în pozițiile cele mai primejdioase ale frontului era trimisă să lupte campania a II-a condusă de Octavian Tăslăuanu³².

Interesante reflecții realizează Octavian Tăslăuanu la 1 noiembrie 1914, dată care semnifică trei luni de campanie sub flamură habsburgică. Un sumar bilanț îl determină să nu aibă regrete, căci a conviețuit cu soldații țărani pe care îi consideră superiori altor popoare. Înțelepciunea țaranului și instinctul lui de conservare l-a impresionat și are ferma convingerea că poporul român alcătuit din țărani va domina Carpații și Balcanii și vor deveni francezii Orientului în cultură³³. Simptomatice pentru starea sa de spirit sunt afirmațiile privind rolul mesianic al țărănimii în devenirea istorică a României. „*Tot țărănimea asta cuminte, cumpătată și cu mult simț de omenie va izbuti să curețe pălămida păturii de sus, care a învățat și adoptat toate blestemățile Apusului și ale Răsăritului. Ea va crea o nouă viață națională, pe cea curată a neamului românesc*”³⁴.

Primul Război Mondial aduce schimbări fundamentale nu doar în relațiile internaționale ci și în sensibilitatea fiecărui participant pe câmpul de luptă. Cu o sinceritate dezarmantă Octavian Tăslăuanu recunoaște că războiul i-a modificat concepțiile despre lume și viață, iar sufletul său este mai bun și mai curat. Este convins că numai munca ordonată, fără nicio pretenție de răsplată este singurul scop serios al vieții. Toate privațiunile și pericolele de pe câmpul de luptă le-a înfruntat cu eroism, nu din plăcerea pentru război și mai puțin pentru cauza pe care o servește, ci pentru a-și dovedi potențialul de jertfă în

²⁹ Tăslăuanu 1916, p. 238.

³⁰ Heitmann 2014, pp. 240–241.

³¹ Tăslăuanu 1916, p. 254.

³² Tăslăuanu 1916, pp. 257–258.

³³ Tăslăuanu 1916, pp. 258–259.

³⁴ Tăslăuanu 1916, p. 259.

favoarea camarazilor săi de suferință. Războiul i-a oferit posibilitatea de a cunoaște în profunzime sufletul omenesc și secolele de ură și dezbinare dintre popoare³⁵.

Operațiunile militare continuă în ritm alert în Galiția. Suferințele răniților, sentimentul general de insecuritate, privațiunile ce însoțesc un război, alcătuiesc un tablou livresc asemănător celui din *Infernul* descris Vergilius și Dante. Deschiderea focului la întâmplare îl determină să afirme că a împușcat și în trupele proprii, fiind lipsiți de o orientare corectă în teren. Octavian Tăslăuanu nu cunoștea precis unde sunt localizate trupele rusești și nici trupele austro-ungare. În aceste condiții mărturisește că ființa umană se abrutizează și este dominată doar de instinctul de conservare. Acest ultim raționament îl conectează la filosofia lui Arthur Schopenhauer, care susține că suntem niște marionete, ale forței vitale din univers. Avântul vital, „l' élan vital”, numit astfel de Henri Berson, este cel mai mult reliefat într-un context tensionat. Fiecare fibră a organismului confruntat cu războiul este guvernată de principiul supraviețuirii și în direcția perpetuării umane își focalizează toate energiile pozitive ale individului³⁶. Exemplar în acest sens sunt afirmațiile sale care denotă preluarea conceptelor lui Schopenhauer și Bergson și promovarea lor în timpul campaniei din Galiția. *„Eu să scap, căci eu sunt mai isteț, mai tare, mai bine înzestrat și deci mai chemat să perpetuez speța omenească – așa mi se părea că argumentează fiecare suflet”*³⁷.

Iminenta sosire a iernii amplifică dificultățile și privațiunile soldaților de pe front. Precaritatea condițiilor minimale de igienă personală se reflectă prin faptul că ei nu se mai spălau, nu mai mâncau, nu mai dormeau, iar uniformele erau rupte, murdare și pline de păduchi. Începând cu 20 noiembrie 1914 compania sa a intrat într-un program de refacere în colibe din pădure, unde au primit pâini, conserve, bocanci și uniforme de iarnă. Octavian Tăslăuanu a remarcat busturi omenești impregnate de răni, carne vie și mâncate de păduchi. Era revoltat de mizeria în care ajunseseră militari din companie sa, convins că supraviețuiau în cea mai înspăimântătoare treaptă a vieții omenești. *„Starea noastră era mai rea și mai de plâns, ca a celui mai ticălos dobitoc de pe fața pământului. De la asemenea ființe omenești sălbătice și decăzute, ce mai poți aștepta? Mă miram că mai trăiesc și că mai vorbesc”*³⁸.

În viziunea lui Toader Nicoară, psihologia unei mulțimi este caracterizată în general prin hiper-sensibilitate, influențabilitate, subestimarea forței adversarului, aptitudinea de a trece rapid de la oroare la entuziasm și de la aclamații la amenințări cu moartea și huiduieli. Aceste componente ale psihologiei unei mulțimi generează în situații conflictuale, precum revolte, răzmerițe ca cei mai pașnici indivizi să se asocieze la comportamente violente, implicându-se în jafuri, incendieri, fără a avea sentimentul culpabilității³⁹.

Reflecții asemănătoare realizează și Octavian Tăslăuanu atunci când susține că instinctul de conservare al vieții este mai puternic decât disciplina militară. Caracterele indivizilor sunt, însă, deosebite căci cei mai mulți sunt lași, iar alții au simțul datoriei, comportându-se demn pe câmpul de luptă. Violența născută de intenția de distrugere a adversarului excită nervii, subordonează sentimentul fricii și al rațiunii și devine rezultatul impulsurilor voinței. Capacitatea de sugestie joacă și ea un rol decisiv în momentele periculoase. Un individ viteaz imprimă aceeași stare de spirit și celorlalți. Această înclinație spre vitejie este generată de o stare excepțională a conștiinței umane. Ea poate asigura succesul, dar și insuccesul pe câmpul de luptă. Fără a avea abilități militare deosebite, Octavian Tăslăuanu, consideră că valoarea individuală și educația soldatului sunt importante pe câmpul de luptă. Conștiința națională și mobilizarea pentru o cauză reprezintă factori primordiali care îi facilitează soldatului un comportament eroic în război. Acești factori au lipsit majorității armatei austro-ungare⁴⁰.

³⁵ Tăslăuanu 1916, p. 259.

³⁶ Tăslăuanu 1916, pp. 296–297.

³⁷ Tăslăuanu 1916, p. 297.

³⁸ Tăslăuanu 1916, p. 308.

³⁹ Nicoară 2002, p. 18.

⁴⁰ Tăslăuanu 1916, pp. 320–321.

Informații interesante ne oferă Octavian Tăslăuanu referitoare și la comportamentul evreilor din armata imperială. Percepția sa este că evreii reprezintă un element demoralizator pe front și că acest raționament nu este dictat de un sentiment de ură sau dispreț față de aceștia. Este o simplă constatare verificată în repetate rânduri pe câmpul de luptă. Un exemplu în acest sens este faptul că în tren evreii făceau cele mai revoltătoare acte de comerț, iar în ipostaza de doctori sunt cei mai coruptibili și mai puțin conștiincioși. Opinia sa este că evreii nu erau destinați serviciului militar pentru că nu sunt înzestrați cu sentimentul datoriei împlinite. Excepțiile de la această raționament nu-i pot modifica percepția, pentru că este sedimentată pe fapte reale⁴¹.

Implicarea sa în Campania din Galiția are un deznodământ fericit, deoarece în 29 noiembrie 1914 decide să se retragă de pe câmpul de luptă. Dificultățile frontului, starea precară de sănătate, acordul autorităților militare și avizul favorabil al medicilor sunt explicațiile evacuării sale din Galiția și trimiterea la Sibiu. Era ultimul ofițer al batalionului de la Făgăraș care părăsea câmpul de luptă și dintre toți camarazii săi a mai rămas pe front doar doctorul Schuller⁴².

Cu mari regrete, dar și cu sentimentul datoriei împlinite, Octavian Tăslăuanu realizează o statistică a numărului soldaților plecați pe front și cei rămași în viață. „Din întreg regimentul de peste 3 500 de oameni, am lăsat astăzi, în Havaj, 170 de inși. Din compania a II-a plecată de la Făgăraș, din 267 de soldați au rămas numai 5, eu fusesem al șaselea, iar Murărescu, ordonanța, al 7-lea. A vrut Dumnezeu să scap cu zile!”⁴³.

Revenirea printre cei dragi acasă îi oferă posibilitatea contactului cu lucrurile dragi: cărțile, florile și tablourile din camera sa. După trei luni de absență a unei băi încălzite, a unui pat curat și a unui dormitor cald, prezența acestora îi conferă sentimentul fericirii generale. Referindu-se la patriotismul ofițerilor din armata austro-ungară Octavian Tăslăuanu a manifestat întotdeauna rezerve. Observând numărul mare de ofițeri simulanți în Sibiu a fost convins că o armată dotată cu asemenea ofițeri este destinată eșecului. Acești ofițeri simulau diferite afecțiuni și făceau curte femeilor. A fost indignat și de faptul că a întâlnit prin cancelarii peste 20 de ofițeri, avansați în grade militare care nu au luptat niciodată pe front. Aceștia îi compătiseau pe ofițerii care și-au asumat riscurile de a lupta sub flamura habsburgică și erau de etnie unguri, evrei și armeni. Revolta sa a fost amplificată și de faptul că în prima linie a frontului se aflau ofițerii de rezervă, în timp ce ofițerii activi serveau patria prin cafenelele Sibiului⁴⁴.

Confruntat cu aceste realități Octavian Tăslăuanu a decis să refuze implicarea în armata imperială care leza aspirațiile naționale și așteaptă informații despre posibila implicare militară a României în Transilvania. În acest sens, remarcă faptul că toți românii, mai ales țăranii, așteptau ziua sfântă a mântuirii. Așteptau în tăcere sosirea primului dorobanț în Transilvania, pe pământul viitoare României Mari. Din această perspectivă nu înțelege strategia oamenilor politici din Vechiul Regat care au ratat multe momente favorabile înrolării tuturor românilor sub flamurile tricolore⁴⁵.

Intellectualul transilvănean susține că dacă România ar fi intrat cu trupele în Transilvania, românii s-ar fi mobilizat cu topoarele și coasele ca în Revoluția de la 1848. Dar au trecut și sărbătorile Paștelui și România îndelung așteptată și-a menținut neutralitatea, spre disperarea românilor transilvăneni. Devine tot mai mult convins că suferințele și sacrificiile din Ardeal nu mai pot fi suportate și obține un concediu medical de cinci săptămâni pentru băile de la Mehadia, unde își construiește un plan de a trece frontiera prin aceea zonă în România⁴⁶.

Trecerea frontierei în România a avut un impact dureros asupra sensibilității sale. Incertitudinea de a-și mai revedea Ardealul, suferința de a dezerta cu medalia împăratului pe piept, despărțirea de Ardeal

⁴¹ Tăslăuanu 1916, p. 338.

⁴² Tăslăuanu 1916, pp. 338–342.

⁴³ Tăslăuanu 1916, p. 342.

⁴⁴ Tăslăuanu 1916, pp. 341–345.

⁴⁵ Tăslăuanu 1916, pp. 345–346.

⁴⁶ Tăslăuanu 1916, pp. 350–351.

au fost factorii care i-au alimentat sentimentul general de insecuritate. „Cu lacrimi în ochi, m-am dus mai bine de un Km tot pe linia de frontieră, până am zărit un sat și am găsit o potecă....Mă opream mereu și mă întorceam spre frontieră, spre pământul românesc bătut de Dumnezeu. La pichetul din satul Podeni m-am predat grănicerilor, care m-au escortat prin Turnu-Severin la București.....Sunt în țara românească, dar trăiesc cu sufletul tot în Ardeal, și așteptaștept mereu să aud goarnea sunând și să mă întorc, viu sau mort, acasă în România mare....”⁴⁷.

La finalul acestui studiu, consider că se impune formularea următoarelor concluzii:

Octavian Tăslăuanu este paradigma intelectualului transilvănean care nu a manifestat atașament față de mitul „bunului împărat”, promovată cu insistență de Curtea Veneză și s-a pronunțat în favoarea idealului național de unire a Transilvaniei cu România. În ipostaza de cetățean austro-ungar a fost mobilizat în armata austro-ungară și repartizat pe frontul din Galiția împotriva adversarului rus. Itinerarul trupelor de sub comanda sa reliefează o defensivă aproape continuă. Marșurile lungi și oboșitoare sub impactul climei reci de toamnă, urmărirea inamicului rus, zgomotul infernal al artileriei, al grenadelor, gemetele răniților sunt aspecte constante ale prezenței sale pe front.

Observații de natură sociologică întreprinde Octavian Tăslăuanu prin descrierea problemelor de conștiință ale soldatului român. Mărturisește faptul că pe orice câmp de luptă nu a întâlnit soldați români care să fi fost entuziasmați de cauza pe care o susțin. Soldații s-au conformat ordinului de mobilizare și deplasare pe front datorită poruncii imperiale. Soldatul român abrutizat pe câmpul de luptă se confruntă cu două amenințări. Datoria și porunca imperială îl trimit la moarte, iar instinctul de conservare îi dictează să supraviețuiască războiului, dar teama de pedeapsa cu moartea pentru neîmplinirea poruncii îi amenință fragilul echilibru.

Implicarea sa în Campania din Galiția are un deznodământ fericit, deoarece în data de 29 noiembrie 1914, cu acordul oficialităților și cu avizul medicului, părăsește câmpul de luptă, după trei luni de suferințe și privațiuni. Revenit printre cei dragi, acasă, decide să nu mai lupte sub flamura habsburgică și se refugiază în România.

BIBLIOGRAFIE:

- Astorri, Salvadori 2005 – Antonella Astorri, Patrizia Salvadori, *Istoria ilustrată a Primului Război Mondial*, trad. de Ilieș Câmpeanu, Editura Enciclopedică RAO, București, 2005.
- Braudel 1984 – Fernand Braudel, *Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul*, vol. I, București, 1984.
- Delumeau 1986 – Jean Delumeau, *Frica în Occident (secolele XIV- XVIII). O cetate asediată*, Editura Meridiane, București, 1986.
- Djuvara 2007 – Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările Române la începuturile epocii moderne (1800–1848)*, Editura Humanitas, București, 2007.
- Tăslăuanu 1916 – Octavian C. Tăslăuanu, *Trei luni pe câmpul de război. Ziarul unui român, ofițer în armata austro-ungară, care a luat parte cu glotașii români din Ardeal la luptele din Galiția*, Editura Librăriei Școalelor, București, 1916.
- Slavici 1996 – Ioan Slavici, *Închisorile mele*, Editura ALFA, București, 1996.
- Nicoară 1997 – Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680–1800). Societate rurală și mentalități colective*, P.U.C., Cluj-Napoca, 1997.
- Nicoară 2002 – Toader Nicoară, *Sentimentul de insecuritate în societatea românească la începuturile timpurilor moderne (1600–1830)*, Editura Accent și Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002.
- Nicoară 1999 – Simona Nicoară, *Mitologiile revoluției pașoptiste române. Istorie și imaginar*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999.
- Maior 2006 – Liviu Maior, *Habsburgi și români. De la loialitatea dinastică la identitate națională*, Editura Enciclopedică, București, 2006.
- Andrei 2001 – Mirela Andrei, *Românii ardeleni și împăratul austriac. Avatarurile mitului „bunului împărat” de la sfârșitul secolului al XVIII-lea la perioada pașoptistă*, în *Revista Bistriței*, XV, Cluj-Napoca, 2001.
- Din 2003 – Petre Din, *Mitul bunului împărat în sensibilitatea colectivă a românilor transilvăneni în secolul al XVIII-lea*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2003.

⁴⁷ Tăslăuanu 1916, pp. 355–356.

- Heitmann 2014 – Klaus Heitmann, *Imaginea românilor în spațiul lingvistic german 1775- 1918. Un studiu imagologic*, Ediția a II-a, traducere și introducere de Dumitru Hîncu, Editura Polirom, Iași, 2014.
- Cârja et al 2016 – Ioan Cârja, Dan Lucian Vaida, Loránd L. Mádly, Dan Prahase, *Un ardelean în Marele Război, Albert Porkoláb (1880–1920)*, Editura Argonaut și Mega, Cluj-Napoca, 2016.